

Zvětšeniny z Jana Amose*

Toho, kdo se začte do nevelké knížky Zdeňka a Drahomíry Kožmínových Zvětšeniny z Komenského, čeká poutavá procházka myšlenkovým světem velkého pedagogického reformátora. Titulem kniha navazuje na Kožmínovy Zvětšeniny ze stylu bratří Čapků i jeho další práce s podobným zaměřením.

Profesor Filozofické fakulty Masarykovy univerzity Zdeněk Kožmín (1925) se dílem Komenského začal obírat v době, kdy po nuceném odchodu z univerzity učil na gymnáziu v Zastávce u Brna. Jeho choť, anglistka a klasická filoložka dr. Drahomíra Kožmínová (1929-2002), se Komenskému s přestávkami věnovala už od své disertace z roku 1953. Zvětšeniny začali Kožmínovi psát v polovině osmdesátých let, ale po listopadu 1989 práci přerušili a vrátili se k ní až v roce 2000. Po smrti své ženy Kožmín pokračoval sám do roku 2004, dlouhodobé onemocnění mu však znemožnilo dovést dílo do konečné podoby.

Po kratší pauze se s autorovým souhlasem ujali práce dva mladí literární vědci, Marie Škarpová a Jan Tlustý, oba Kožmínovi žáci. Ti, jak uvádějí v ediční poznámce, rozdělili některé kapitoly do oddílů, ověřili citace, dohledali chybějící odkazy a pod čarou otiskli originální latinské znění textů, které Kožmínovi citují. Místo chybějícího závěru zařadili v překladu Z. a A. Urválkových Kožmínovu stať Filozofie Komenského pansofie, která vyšla původně německy. Knížku doplňuje bibliografie komeniologických prací manželů Kožmínových. Doslov, včleňující práci Z. a D. Kožmínových do kontextu komeniologické literatury, napsal Martin Steiner. Zvláštní zmínku zaslouží zdařilá obálka, pro niž B. Mysli-veček využil reprodukce Bruegelova obrazu. Konečné znění knihy Zdeněk Kožmín autorizoval. Dodejme, že podobný, ale rozsáhlejší komentovaný výběr z Komenského vydal za druhé světové války Josef Hendrich (Jan Amos Komenský ve světle svých spisů, 1941). Hendrichova kniha je však spíše čítanka, zatímco v esejisticky zaměřené práci Z. a D. Kožmínových nejsou středem pozornosti ukázky, ale hodnocení a analýza Komenského textů.

Literární kritik Kožmín vždy citlivě hodnotil výrazové prostředky sledovaných autorů

a nejinak si počíná i při četbě Komenského: všimá si epichnosti, strukturace textu, výčtů, metafor a přirovnání (např. *bible je lucerna na cestě ke spasení, lidské tělo je propůjčená chaloupka, kterou ovšem musíme udržovat*) a také toho, co z Komenského ožívá nebo rezonuje v novodobé literatuře (Mácha, Halas, Capek, Vančura, ale i Hodrová, Bachelard, Marcuse aj.).

Svou látku rozdělují Kožmínovi do tří oddílů, odpovídajících etapám Komenského života. Zabývají se nejen známými díly, jako je Labyrint světa a ráj srdce nebo Didaktika, ale také např. filozofickou disputací, kterou mladý Komenský napsal jako školní práci v době svého studia na protestantské univerzitě v Herbornu. Jak mistrně Komenský ovládal všechny polohy své mateřštiny, ukazuje jeho překlad žalmů a Catonova spisu Disticha moralia. Čtenáře potěší také ukázky rčení a přísloví, která Komenský zařadil do své Moudrosti starých Čechů. Od druhé kapitoly je v popředí zájmu autorů tematika pedagogická. Usilujeme-li o nápravu světa, je podle Komenského nutno začít od dítěte, které je ještě nedotčeno všeobecnou degradací. Škola tu má úkol „*lidí lidmi dělati*“.

Autoři se vypořádávají i s námitkou, že Komenského pojetí se ve srovnání s počátky novodobého přírodovědného poznání nutně jeví jako anachronismus. (V Komenského přístupu ke světu je opravdu ještě mnoho prvků středověkého myšlení, a našeho krajana proto nelze srovnávat s takovými mysliteli, jako byli jeho současníci Hobbes nebo Descartes.) Touto kritikou bychom však podle Kožmínových požadovali od Komenského něco, co napsat nechtěl, protože mu šlo především o soulad, o harmonický systém veškerenstva, sladějící tři zdroje poznání – Biblii, rozum a smysly.

J. RAMBOUSEK

- * Zdeněk a Drahomíra Kožmínovi: Zvětšeniny z Komenského (Modely a detaily), k vydání připravili Marie Škarpová a Jan Tlustý, doslov Martin Steiner, 135 stran, Host, Brno 2007.

Prof. dr. Zdeněk Kožmín, CSc.
Zemřel 12. listopadu 2007
ve věku 82 let. Nekrolog
přineseme v příštím čísle.